

a řezba) a na *práce ze štípu* (výroba šindele, práce z lubů, bednářské práce, práce kolářské a soustružené). Poněkud kratší jsou kapitoly o výrobcích z proutí a ze slámy. Pozoruhodný je i závěrečný seznam pramenů a literatury.

Podrobně dokumentované způsoby života výrobců, získávání materiálu a popisy technologických postupů v přesně vymezeném regionu jsou příkladem vytváření databází informací pro komplexní zpracování vývoje této části kulturního dědictví, jak je předpokládá vládní usnesení 571/2003 a 11/2011, nazvané *Koncepce účinnější péče o tradiční lidovou kulturu v České republice*. Má přispívat nejenom k identifikaci jednotlivých prvků tohoto dědictví. Má být i podnětem k uchování a revitalizaci vybraných projevů lidových tradic, které se setkávají se stále hlubším zájmem dnešní postmoderní společnosti.

Josef Jančář (NÚLK, Strážnice)

Václav Soukup, ANTROPOLOGIE: TEORIE ČLOVĚKA A KULTURY. Portál, Praha 2011, 741 s.–

Nepříliš široké spektrum původní české odborné literatury věnované sociokulturní antropologii se rozšířilo o knihu českého antropologa a kulturologa Václava Soukupa (narozen 1957) *Antropologie: Teorie člověka a kultury* (2011). Jedná se o rozsáhlé antropologické kompendium, které programově aspiruje na syntetický výklad předmětu, systematiky, metod a vývojových trendů antropologie jako holistické vědy o člověku a kultuře. Ve srovnání s předcházejícími pracemi

tohoto autora, jež jsou primárně zaměřené na dějiny antropologie, lze v této knize zaznamenat zásadní koncepční i tematický posun. Soukup se již nevěnuje výhradně dějinám antropologického myšlení, nýbrž předkládá i vlastní řešení nastolených problémů a originální koncepci tematických okruhů, jimiž se antropologie zabývá. Součástí této knihy se například stala i autorská interpretace antropogeneze a evoluce lidského jazyka nebo systematický úvod do koncepce kulturologie.

K napsání recenze mě inspirovala skutečnost, že před dvanácti lety na vydání Soukupovy knihy *Přehled antropologických teorií kultury* (2000) reagoval český sociální antropolog Petr Skalník (narozen 1945). Ten v periodiku *Cargo: časopis pro sociální a kulturní antropologii* provedl srovnávací kritickou analýzu této Soukupovy publikace s knihou britského sociálního antropologa jihoafrického původu Adama Jonathana Kuperu (narozen 1941) – *Culture: The Anthropologists' Account* (1999). I tato recenze bude mít komparativní charakter, neboť jsem se rozhodla provést srovnání Soukupovy knihy *Antropologie: Teorie člověka a kultury* s učebnicí norského sociálního antropologa Thomase Hyllanda Eriksena (narozen 1962) – *Sociální a kulturní antropologie: Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál* (1993). Obě knihy spojuje podobné téma, edukativní aspirace a stejná edice nakladatelství Portál, v níž byly publikovány. S lehkou nadsázkou lze konstatovat, že představují dvě variace na stejné téma. Ovšem pouhý pohled do obsahu napovídá, že z hlediska koncepce, preferovaných témat a cílů svých prací, stojí Soukup i Eriksen na opačných stranách pomyslného autorského kontinua. Odlišný přístup ještě ovšem neznamená, že

je možné tyto knihy posuzovat na základě kritéria „dobré – špatné“. Naopak, obě knihy spíše dokládají existenci autorského kulturního relativismu i při psaní učebnic antropologie. O důvod více položit si otázku, v jakých ohledech se přístupy, koncepce, témata a vyústění obou knih odlišují.

Na začátku se zamysleme, jak Václav Soukup a Thomas Eriksen své knihy koncipovali z hlediska vybraných témat a obsahové struktury. Eriksenova učebnice podle mého názoru odráží skutečnost, že v evropské sociální antropologii existuje poměrně dlouhodobá kontinuita, vyrůstající z tradice britské sociální antropologie. Eriksen nemusí své čtenáře přesvědčovat o relevanci antropologického přístupu ke studiu člověka, rozsáhle referovat o dějinách a metodách antropologického výzkumu nebo analyzovat pojem kultura jako předmět antropologického studia. V anglosaských zemích je sociální a kulturní antropologie již tradiční vědní disciplínou a existuje zde velké množství standardních učebnic, jež se vyznačují poměrně unifikovanou tematickou strukturou. Koncepce Eriksenovy knihy z tohoto hlediska odpovídá tradičnímu přístupu psaní antropologických učebnic, které systematicky mapují základní oblasti antropologických výzkumů s důrazem kladeným na preferovaná témata evropské sociální antropologie – socializaci a kulturu, příbuzenství a rodinu, politiku a moc, ekonomiku a směnu, náboženství a rituál, globalizaci a sociokulturní změnu. Eriksena je nezbytné ocenit zejména z toho důvodu, že se ve své knize nevyhýbá aktuálním tématům, spjatým s genderem, nacionalismem, etnicitou a politikou identity. Implicitně ovšem předpokládá znalost pojmů kultura nebo antropologie.

Tento nadstandard si Soukup ve své knize nemůže, anebo nechce dovolit. Proto dává přednost encyklopedickému a systematickému výkladu, který umožňuje „vstoupit“ do světa antropologie i čtenářům, kteří antropologii teprve objevují. Různý postoj autorů je patrný již na jejich přístupu k pojmu kultura. Zatímco Eriksen gnoseologickou sílu této kategorie ve jménu postmoderního obratu, konceptu etnicity a postkoloniálního myšlení, zpochybňuje, Soukup pojem kultura zevrubně analyzuje se záměrem potvrdit jeho vědeckou relevanci i ve třetím tisíciletí. Odlišný postoj této autoři zaujali také k vymezení rozsahu antropologie. Eriksen, navazující na tradice evropské sociální antropologie, ponechává stranou otázky související s antropologickou archeologií, lingvistickou antropologií a fyzickou antropologií. Oproti tomu Soukup, inspirovaný americkým modelem obecné antropologie, v prvním dílu své knihy postupně seznamuje čtenáře s „pěti elementy antropologie“ – fyzickou antropologií, sociokulturní antropologií, archeologickou antropologií, lingvistickou antropologií a aplikovanou antropologií. K prvnímu tematickému souznění obou autorů, co do rozsahu i závažnosti prezentovaných témat, dochází až v kapitolách, které Soukup věnoval antropologii příbuzenství, náboženství, práva, politiky a ekonomiky. Zde oba autoři nezávisle na sobě akcentovali dominantní témata sociální a kulturní antropologie a kompetentně uvedli své čtenáře do samotného ohniška antropologických výzkumů. Kouzlo této části jejich knih podle mého názoru spočívá v komplementárnosti. Jinými slovy českému čtenáři prospěje jejich kritické čtení jako dialogu mezi dvěma různými přístupy a úhly pohledu. Na jedné straně stojí

Eriksenova schopnost elegantně a téměř esejisticky postihnout relevantní systémové vazby mezi ústředními kategoriemi a teoriemi v antropologii příbuzenství, antropologii náboženství, ekonomické antropologii a politické antropologii, na straně druhé Soukupova systematická a exaktní snaha tytéž antropologické disciplíny encyklopedicky popsat a synteticky analyzovat.

Soukupovu a Eriksenovu knihu charakterizují nejenom tematická setkání, nýbrž i dramatické koncepční rozchody. Soukup svoji knihu koncipoval jako úvod do obecné antropologie, která je typická pro americkou tradici vědy o kultuře. Eriksen je přívržencem evropského modelu sociální antropologie. Důsledky odlišné vědecké orientace obou autorů jsou evidentní – implicitní spor o pojem kultura a jiné vnímání rozsahu předmětu antropologie. Soukup chápe antropologii jako integrální biokulturní disciplínu a glorifikuje jako předmět antropologických výzkumů biologickou i kulturní variabilitu lidských společností v čase a prostoru. Eriksen biologické aspekty lidské existence primárně neanalyzuje. A co více, naznačuje, že posvátný antropologický pojem kultura může být zastíněna konceptem ethnicity. Nicméně je třeba připustit, že Eriksenova argumentace odráží destruktivní trendy postmoderní vědy o člověku a zároveň i konstruktivní touhu nalézt pro antropologii nová alternativní řešení v širším kontextu postkoloniální situace. Ta prostřednictvím globalizace stále více stírá hraniční čáru mezi různými kulturami i osobnostními identitami. Tento úhel pohledu umožní hlubší zamyšlení nad odlišnými hrdiny Soukupovy a Eriksenovy knihy – „kulturou“ a „eticitou“.

Hledání odlišných řešení je motiv, charakteristický pro konečné vyústění obou knih. Thomas Eriksen se nepřestal pohybovat v rámci sociální antropologie. Stal se dobrovolným zajatcem antropologického kruhu, jenž vtělil do názvu závěru své knihy lakonickým konstatováním „Co dál?“ Oproti tomu Václav Soukup se odhodlal vydat za hranice tradiční antropologie. Po mnoha letech mapování dějin antropologického myšlení ve třetím dílu své knihy odhodlaně vstoupil do současnosti. Reagoval na destruktivní expanzi postmoderní antropologie, odhalil genderové kouzlo feministické antropologie, zabalancoval na alternativních hranicích kulturních studií a předvídavě prezentoval gnoseologický potenciál kyberantropologie. Ve všech čtyřech případech překročil tradiční antropologický horizont Eriksenovy knihy a naznačil, jakými směry se může současná věda o kultuře ubírat. Neskrýval přitom svoji optimistickou víru v gnoseologický potenciál kulturologie, jejíž koncepci prezentoval na závěrečných stránkách své knihy *Antropologie: Teorie člověka a kultury*. O tom, jako roli kulturologie skutečně sehraje v širokém spektru věd o člověku, společnosti a kultuře, rozhodne ovšem až budoucnost.

Barbora Půtová (FF UK, Praha)

Hana Horáková, KULTURA JAKO VŠELÉK? KRITIKA SOUDOBÝCH PŘÍSTUPŮ. *SLON, Praha 2012, 318 s.*–

Anotace knihy *Kultura jako všelék?* slibuje kritické zhodnocení soudobých antropologických přístupů ke kultuře.